

**JAVNA
AGENCIJA ZA
KNJIGO RS**

**Javna agencija
za knjigo RS**

Metelkova 2b
1000 Ljubljana
T: 01 369 58 20
F: 01 369 58 30
E: gp.jakrs@jakrs.si
W: www.jakrs.si

Številka: 007-1/2022/6

Datum: 28. 4. 2022

Strategija Javne agencije za knjigo Republike Slovenije – sklep direktorja

Na podlagi 22. člena Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17, 21/18 – ZNORG in 3/22 – ZDeb) sprejemam Strategijo Javne agencije za knjigo RS 2022-2026.

K dokumentu je pozitivno mnenje podalo Ministrstvo za kulturo (dokument št. 613-2/2022-3340-22 z dne 11. 4. 2022).

Svet JAK je k dokumentu podal soglasje na 30. redni seji 28. 4. 2022.

dr. Dimitrij Rupel, direktor

STRATEGIJA JAVNE AGENCIJE ZA KNJIGO REPUBLIKE SLOVENIJE 2022-2026

Na podlagi prispevkov sodelavcev in pripomb Ministrstva za kulturo
pripravil dr. Dimitrij Rupel, direktor JAK¹

Ljubljana, 7. april 2022

¹ Pri pripravi Strategije JAK so sodelovali ddr. Igor Grdina, prof. Miha Kovač, Andrej Lokar, Miha Marinč, prof. Dimitrij Rupel, Katja Stergar, mag. Katja Urbanija, Orlando Uršič, Vlasta Vičič.

Vsebina

1. Uvod k strategiji JAK

2. Področja dela JAK in pravne podlage

3. Zgodovinski in aktualni izzivi produkcije in recepcije knjig

4. Temeljna načela in usmeritve

5. Založništvo

6. Uveljavljanje knjiž(ev)ne ustvarjalnosti v mednarodnem prostoru

6.1. Frankfurtški knjižni sejem 2023

6.2. Bolonjski knjižni sejem 2024

7. Digitalizacija

7.1. Produkcija

7.2. Distribucija

7.3. Prenos knjige v druge medije

7.4. Publicistika, znanost

7.5. Povezave z gospodarskim, vzgojno-izobraževalnim sistemom

8. Bralne navade

8.1. Ocene, spodbude

8.2. Raziskovanje bralnih navad v Sloveniji in v svetu

8.3. Vpliv pandemije na bralne navade in kupovanje knjig

9. Knjižarne

10. Knjižnično nadomestilo

11. Pomanjkljivosti v preteklosti in izzivi v prihodnosti

1. Uvod k Strategiji Javne agencije za knjigo

Pričujoči tekst/dokument vsebuje ocene o izkušnjah Javne agencije za knjigo (JAK) v preteklih letih (2020, 2021) in načrte za njeno delovanje v prihodnjih letih (2022-2026).

Temeljno vodilo delovanja Javne agencije za knjigo je ustavno zagotovljena "svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja". Agencija je bila ustanovljena, da bi razbremenila državo morebitnih očitkov o poseganju v produkcijo, promocijo in uporabo knjig. Moderna država se izogiba neposrednemu poseganju v umetnost, literarna dela in publicistiko, v medije (kajti tudi knjige in revije so mediji), založništvo, v organiziranje knjižnic in knjigarn, knjižnih sejmov in drugih prireditev v zvezi s knjigami. Država skrbi in odgovarja za nemoteno odvijanje procesov v zvezi s knjigo, ne za njihovo vsebino. Med državo in avtorji mora obstajati primerna razdalja. Tako država kot Ministrstvo za kulturo skrbita za materialne pogoje knjižne produkcije, za racionalno razporejanje sredstev, za primerno nagrajevanje in spodbude v sferi knjige, vendar svoje skrbi ne pogojujeta z ničimer razen s kvaliteto. Za to skrbijo nekatere strokovne komisije in žirije JAK, ki so sestavljene iz najvidnejših strokovnjakov.

Javna agencija za knjigo je ob začetku svojega delovanja leta 2009 v izvajanje prevzela pomemben del ukrepov, ki jih je prej izvajalo ministrstvo, pristojno za kulturo, v kasnejših letih pa jih je, skladno s kadrovskim in finančnim potencialom, razvijala in nadgrajevala. V Makedoniji in na Hrvaškem recimo, kjer razmišljajo in delujejo v smeri ustanovitve podobnega telesa na državni ravni, velja JAK za zgled racionalne rešitve upravljanja področja knjige, ne le glede sestave in delovanja, tudi glede fleksibilnosti, ki jo taka institucija lahko pokaže glede na spremembe in izzive trga knjige, ki smo jim priča. Mnogo tujih ustanov, ki so podobne Javni agenciji za knjigo, skrbi predvsem za mednarodno pozicioniranje svoje nacionalne literature in za spodbude na tem področju (finančne podpore za prevode ipd.). V državah, kjer take institucije nimajo, se predvsem v tem segmentu kaže velik zaostanek, ki ga tudi v Sloveniji premagujemo šele v zadnjem desetletju, v strateškem obdobju do leta 2006 pa ga moramo premagati.

Pri svojem delovanju se JAK še vedno sooča z omejitvami in tveganji, povezanimi s skromno kadrovsko zasedbo in s komaj zadostnim obsegom proračunskih sredstev za področje knjige. V letu 2021 so se občutno povišala, povišanje pa se ohranja tudi v letu 2022. Denar v pomembni meri vpliva na učinkovitost kulturnopolitičnih ukrepov. Naloge in obveznosti zaposlenih na JAK se povečujejo. Od leta 2017 JAK v celoti izvaja tudi knjižnično nadomestilo (neposredna izplačila in podeljevanje štipendij na petih področjih), ki je ogromno administrativno breme. Po daljšem času je Ministrstvo za kulturo pripravilo nov Pravilnik o knjižničnem nadomestilu.^[1] Sredstva, ki so na voljo v okviru instrumenta knjižnično nadomestilo se povečujejo, še zmeraj pa je nekaj težav pri šolskih knjižnicah, prav tako še ni popolnoma omogočen sistem nadomestil ustvarjalcem za uporabo avtorskih gradiv v šolah.

Prvega januarja 2020 je stopila v veljavo znižana, enotna 5-odstotna stopnja DDV za tiskane in e-knjige, za kar si je JAK vseskozi prizadevala.

Iz naslova javne službe ima JAK kritih 6 zaposlitev (ena za določen čas), eno zaposlitev (administrator) JAK krije iz lastnih sredstev. Tudi zaradi tega je naslednje razvojno obdobje pomembno, saj mora JAK okrepiti vse svoje funkcije, da bi se lahko uspešno odzivala na izzive, s katerimi se sooča slovensko založništvo, ustvarjalci na področju knjige ter družba v odnosu do knjige. Za nemoteno in čim uspešnejše izvajanje ustanovnih nalog JAK je potrebno zagotoviti ustrezno kadrovsko organizirano, strokovno in pri svojih odločitvah avtonomno institucijo, ki se je sposobna odzivati na spremenjene okoliščine in dinamično spremljati in usmerjati razvoj področja. To še posebej velja glede na velike in zahtevne nastope na mednarodnih prireditvah leta 2023 in 2024, ko bo Slovenija predstavljala svoje knjige in kulturo

V zadnjem desetletju je področje knjige oz. področje založništva doživelo hude pretruse, saj se je po obsegu v zadnjih desetih letih skrčilo skoraj za polovico. Leta 2008 so tako znašali prihodki slovenskega založništva 117,7 milijonov evrov, trenutno znašajo le še slabo polovico te vsote. Število izdanih knjig je v istem obdobju upadlo; leta 2009 smo dosegli številko 6.953 naslovov, leta 2020 še 5.311 (vir: NUK). Pri tem je JAK leta 2009 sofinancirala izdajo 398 knjig, leta 2021 pa (preko vseh razpisov) 295 knjig. Število novih naslovov je še vedno veliko in bo nemara še naraščalo, ob tem pa se manjša število kupcev in bralcev knjig. To bo v prihodnjih letih temeljna skrb JAK!

Leta 2022 je postalo jasno, da se vloga države in politik, ki vplivajo na slovensko knjižno krajino, spreminja; in je potrebno državno podporo nameniti celotnemu področju knjige, ne le posamičnim segmentom, dejavnostim, skupinam stroškov ali projektom. Pomembna je posodobljena definicija knjige v javnem interesu, v izogib dikcijam, ki bi slovensko knjigo in založništvo predstavljale kot »zgolj« ekonomsko kategorijo, kot dejavnost na trgu.

Knjiga je del praktično vseh sfer življenja in družbenosti, zato je javni interes na področju knjige zelo širok. Na področju založništva knjig in revij se definira kot strokovnost založniške produkcije, upoštevanje založniških standardov, visoka dostopnost (cenovno in geografsko) in zagotavljanje raznolikosti oziroma pluralnosti. Knjiga dviguje raven javnega diskurza, branje je osnova za vse vrste pismenosti v današnjem svetu (od funkcionalne do digitalne), številne prednosti branja in posedovanja knjig so dokazane v nacionalnih in mednarodnih raziskavah. Slovenski knjižni trg je po ekonomskih kriterijih majhen, zato zahteva posebno skrb države do dela založniške produkcije in ustvarjanja, ki je v javnem interesu in zagotavlja obstoj in razvoj tistega dela leposlovja in humanistike, ki se znotraj omejenega obsega bralstva ne more uresničevati. Zato naj posebej spodbuja tisti segment založništva, ki je tržno manj zanimiv, vendar je iz literarno-kakovostnega, kulturnega in družbeno-razvojnega vidika strateško pomemben za Republiko Slovenijo. Nezanemarljiva pri tem je skrb za slovenski jezik in v tem oziru ohranjanje konkurenčnosti knjižnih vsebin v slovenščini napram vsebinam v tujih jezikih, na kar nas opozarja zadnja nacionalna raziskava *Knjiga in bralci VI*, ki jo je naročila JAK (izvedba junij-oktober 2019) in je ena od ključnih podlag za pripravo strategije. Različne oblike državnih pomoči založništvu so kot korekcije nepopolnega

slovenskega založniškega trga usmerjene v vse člene verige knjige, od avtorjev, založnikov, knjigarn do knjižnic in bralcev. Temeljno izhodišče za opredelitev javne službe, ki jo opravlja JAK, je zgoraj naveden javni interes na nacionalni ravni. Namen javne službe na podlagi izražene javnega interesa je oblikovanje celostnih ukrepov za razvoj in spodbujanje delovanja tistih delov verige knjige, kjer se izraža javni interes, izboljšanje dostopnosti izvirnega in prevodnega leposlovja in humanistike s podpiranjem knjižnih in revijalnih izdaj, s spodbujanjem mednarodnih dejavnosti ter z neposredno podporo ustvarjalcem (mobilnost, podpora literarni kritiki, knjižnično nadomestilo). Hkrati je področje bralne kulture (in predhodno bralne pismenosti) ter kulture kupovanja knjig izrazito razvojno področje, ki vpliva na vse segmente družbe, zlasti na kakovost življenja posameznika, njegovo ustvarjalnost, na razvoj šolstva in znanosti ter na gospodarski razvoj. Družbe z visoko razvitimi bralci so se primerjalno pokazale kot družbe z večjim gospodarskim potencialom zaradi višje stopnje inovativnosti, podjetnosti in družbene angažiranosti prebivalcev.

JAK je za strateško obdobje 2020-2026 določila prednostne cilje, ki vključujejo vsa področja pristojnosti agencije in zakonsko določenih nalog izvajanja. Skozi cilje izpostavljena področja so prepoznana kot trenutni izziv v dialogu s stroko in panogo na področju knjige in so predstavljena in naslovljena v več sklopih.

Ustanovitelju in financerjem bo dokument omogočil večletno načrtovanje financiranja, spremljanja delovanja in drugih ukrepov ter višjo stopnjo usklajenosti državnih politik, ki vplivajo na področje knjige, uporabnikom storitev bo omogočil lažje načrtovanje in usmerjanje svoje dejavnosti, zaposleni na JAK pa ga razumemo kot zavezo in okvir delovanja v naslednjem razvojnem obdobju. JAK svoje delo utemeljuje na dobrem poznavanju slovenske knjižne krajine, informacije pa pridobiva tudi na podlagi strokovnega znanja članov Sveta in strokovnih komisij ter iz redne komunikacije in posvetovanja z deležniki. Še naprej bo zbirala najnovejše informacije iz domačega in mednarodnega okolja ter pripravljala in omogočala statistike in relevantne študije s področja knjige. To ne bo le izboljšalo dela agencije, temveč bo tudi dejavno izpostavilo izhodišča za razpravo o problemih in izzivih, s katerimi se sooča slovenska knjižna ustvarjalnost, v loku od avtorjev do bralcev v sodobnem globaliziranem svetu.

Pri doseganju prednostnih ciljev, ki jih opredeljujemo v strateškem načrtu, nas vodijo naslednja načela: podpora ustvarjalnosti in raznolikosti, spodbujanje profesionalnih standardov stroke, razvijanje občinstev/bralcev/kupcev knjig, prepoznavnost in ugled slovenske literature in višanje njene izvozne vrednosti, fleksibilnost, strokovnost odločevalcev, avtonomija in odgovornost. Osrednja načela delovanja sistema JAK za uporabnike so transparentnost (utemeljene odločitve, odgovornost), stabilnost (sistem podpor, ki uporabnikom omogoča neko mero predvidljivosti in doslednosti), prožnost (agencija se mora prilagajati, samo-vrednotiti in presoјati, kaj deluje ali ne v spreminjajočem se okolju panoge in pogojev za ustvarjalce).

2. Področja dela JAK in pravne podlage

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije (JAK RS) je oseba javnega prava, ki jo je ustanovila Republika Slovenija z Zakonom o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije. Zakon določa ustanovitev, delovanje, organizacijo, financiranje in nadzor ter opredeljuje naloge JAK. Področje knjige v skladu s tem zakonom obsega zagotavljanje pogojev za izdajanje knjig in revij s področja leposlovja in humanistike, ustvarjalce s področja leposlovja in humanistike, prevode slovenskih avtorjev v tuje jezike, mednarodno sodelovanje s področja knjige, literarne festivale in literarne prireditve, razvoj knjigarniške mreže, razvijanje bralne kulture, promocijo knjig, avtorjev in branja, usklajenost delovanja vseh členov verige knjige, dodatno poklicno usposabljanje s področja knjige, knjižnično nadomestilo in informatizacijo na področju knjige.

Namen ustanovitve JAK je opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog v zvezi z izvajanjem strateških dokumentov in usmeritev na področju knjige. JAK opravlja tudi druge naloge, vezane na spodbujanje razvoja na področju knjige, skladno z namenom, določenim v aktu o ustanovitvi.

JAK opravlja z zakonom določene naloge v javnem interesu z namenom, da zagotovi trajne pogoje za razvoj področja knjige ter da strokovno in neodvisno odloča o izbiri programov in projektov, ki se financirajo iz državnega proračuna.

Ustanovitev JAK temelji na naslednjih načelih: zagotavljanje pogojev za vrhunsko ustvarjalnost na področju leposlovja in humanistike; zagotavljanje pogojev za večjo dostopnost slovenske knjige; zagotavljanje pogojev za dvig zavesti o pomenu knjige in branja za razvoj posameznika in družbe ter zagotavljanje pogojev za večjo mednarodno prepoznavnost slovenskih ustvarjalcev, ki delujejo na področju leposlovja in humanistike.

JAK na podlagi zakonov izvaja naslednje naloge:

- odloča o izbiri programov in projektov s področja knjige in zagotavlja njihovo financiranje;
- spodbuja izdajanje kvalitetnih knjig in revij s področij leposlovja in humanistike;
- zagotavlja stimulatивne pogoje za vrhunske ustvarjalce, ki delujejo na področjih leposlovja in humanistike; izvaja knjižnično nadomestilo;
- spodbuja in izvaja promocijo slovenske knjige in avtorjev;
- spodbuja in izvaja različne oblike mednarodnega sodelovanja na področju knjige, v prvi vrsti prevajanje slovenskih avtorjev v tuje jezike in nacionalne predstavitve slovenskega leposlovja ter humanistike v mednarodnem prostoru; zagotavlja pogoje za razvoj bralne kulture;
- spodbuja razvoj knjigarniške mreže na celotnem območju Slovenije in zagotavlja pogoje za večjo dostopnost knjige;
- povezuje se z drugimi primerljivimi mednarodnimi inštitucijami, ki delujejo na področju knjige;
- spremlja in nadzira izvedbo programov in projektov, ki jih financira;

- z državnimi organi sodeluje pri načrtovanju strateških usmeritev na področju knjige, ki so predmet različnih javnih politik in se dotikajo tudi knjige;
- skrbi za pridobivanje neproračunskih sredstev in drugih virov financiranja za izvajanje strateških usmeritev na področju knjige;
- vodi zbirke podatkov, določene s tem in drugimi zakoni;
- sodeluje z vladnimi organi oziroma drugimi organizacijami, ki vplivajo na položaj knjige, njeno prepoznavnost in razvoj ter izdaja upravne akte in opravlja druge strokovne naloge, skladne z namenom, za katerega je JAK ustanovljena ter vodi evidenco podatkov, ki jih založniki zagotavljajo skladno z določbami Zakona o enotni ceni knjige.

Zakonske in druge pravne podlage

Zakoni:

- Zakon o Javni agenciji za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 112/07, 40/12 in 63/13);
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16, 61/17, 21/18 – ZNOrg in 3/22 – ZDeb);
- Zakon o javnih agencijah (Uradni list RS, št. 52/02, 51/04 -EZ-A in 33/11 -ZEKom-C);
- Zakon o javnih finančah (Uradni list RS, št. 11/11 – uradno prečiščeno besedilo, 14/13 – popr., 101/13, 55/15 – ZFisP, 96/15 – ZIPRS1617, 13/18 in 195/20 – odl. US);
- Zakon za uravnoteženje javnih financ (Uradni list RS, št. 40/12, 96/12 – ZPIZ-2, 104/12 – ZIPRS1314, 105/12, 25/13 – odl. US, 46/13 – ZIPRS1314-A, 56/13 – ZŠtip-1, 63/13 – ZOsn-I, 63/13 – ZJAKRS-A, 99/13 – ZUPJS-C, 99/13 – ZSVarPre-C, 101/13 – ZIPRS1415, 101/13 – ZDavNepr, 107/13 – odl. US, 85/14, 95/14, 24/15 – odl. US, 90/15, 102/15, 63/16 – ZDoh-2R, 77/17 – ZMVN-1, 33/19 – ZMVN-1A, 72/19 in 174/20 – ZIPRS2122);
- Zakon o izvrševanju proračunov Republike Slovenije za leti 2022 in 2023 (Uradni list RS, št. 187/21 in 206/21 – ZDUPŠOP)
- Zakon o enotni ceni knjige (Uradni list RS, št. 11/14).

Pravilniki:

- Pravilnik o izvedbi postopkov javnega poziva in javnega razpisa s področja knjige (Uradni list RS, št. 107/15),
- Pravilnik o strokovnih komisijah Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 62/18),
- Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila (Uradni list RS, št. 38/16 in 1/17 – popr.).

Druge pravne podlage:

- Sklep o ustanovitvi Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 57/08, 68/13 in 175/20);

- Statut Javne agencije za knjigo Republike Slovenije z dne 9. 9.2008, dopolnjen 28. 1. 2015 in 26. 1. 2021,
- Tarifa za opravljanje storitev Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 4/13 in 50/14);
- Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025 (Uradni list RS, št. 94/2021);
- Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2022–2029 (Uradni list RS, št. 29/22).

3. Zgodovinski in aktualni izzivi produkcije in recepcije knjig

Vsaka razprava o knjigah kot o konstitutivnem kulturnocivilizacijskem elementu/dejavniku se mora čim neposredneje soočiti po eni strani z duhovno zavezujočim kontekstom, po drugi pa s trenutno stopnjo naše civilizacije. Zahodna civilizacija je po svojem izvoru civilizacija knjige. Naj to zveni še tako preveč kategorično ali preveč katastrofalno: smrt oziroma izginotje knjige bi pomenilo zelo preprosto smrt oziroma postopno izginotje naše civilizacije. O tem bi morali razmišljati tisti, ki se (včasih celo dobronamerno) trudijo najti knjigam kakršnokoli alternativo. Kar bo nastalo brez knjige, bo lahko dobro ali slabo, boljše od vsega, kar je človeštvo doslej doživelo ali ustvarilo – nedvomno pa to ne bo več zahodna civilizacija. Knjiga v zgodovini človeštva ni samo nekaj dobrega – je tudi vir najhujših zločinov in grozot (pomislimo samo na 20. stoletje: vsi največji zločini so bili zagrešeni – če že niso bili neposredno diktirani – v imenu take ali drugačne knjige). Kriza knjige ali pešanje njenega vsestranskega pomena je znamenje zatona in simbolnega umiranja naše civilizacije – ali vsaj ene izmed njenih faz.

Z dopustno mero strokovnoterminološke ohlapnosti lahko vzpostavimo prisporeditev z neko drugo prelomno dobo v zahodni kulturi, ko je prav tako nastopila kriza knjige (v najširšem, ne zgolj gutenbergovskem, pomenu): na prelomno obdobje med starim in srednjim vekom, ko se je nova civilizacijska faza vzpostavila ravno prek revitalizacije knjige znotraj same krize knjige – prek samostanskih skriptorijev, ki so v zgodnjem srednjem veku s prepisovanjem kvalitetnih vsebin ohranili simbolno/duhovni korpus kot sestvo našega materialnega in nematerialnega življenja.

Branje predpostavlja preseganje/transcendenco neposredne in začasne izkušnje ter omogoča vstop v svojevrstno realnost, ki jo imenujemo realnost literature, pesništva in mišljenja. V tem stavku se skriva pomen celotne problematike krize knjige in njene recepcije – naša civilizacija je namreč naravnana izrazito pragmatično/materialistično in zato ne čuti več nobene potrebe po kakršnemkoli preseganju ali transcendiranju, tako na religiozni kakor na individualno/sekularni ravni. Gre kajpada za temo, ki jo iz najrazličnejših vidikov obravnavajo najraznovrstnejše filozofsko/miselne struje, vendar menim, da bi morala sleherna razprava o knjigi kot kardinalnem elementu naše civilizacije sloneti na tej preprosti, a očitni ugotovitvi.

Z ravnokar navedeno anamnezo moramo prav tako analitično povezati tudi sam ustroj in delovanje Javne agencije za knjigo. Za vsako krizo v zahodni civilizaciji velja, da njeno uspešno reševanje vselej poteka po nekem dokaj ustaljenem vzorcu: kakor hitro kriza doseže svoj vrhunec, se osveščene elite (ki so edini dejavnik, ki v kulturi šteje) poskušajo konstruktivno soočiti z izvori taiste civilizacije in poskušajo selektivno/sintetično ustvarjalno revitalizirati vsebinska jedra omenjenih izvorov. To po vsej priliki vsaj v omejeni obliki velja tudi za slovensko knjigo (natančneje: za knjigo v slovenščini, saj ni nujno, da gre za knjige, ki jih pišejo Slovenci) in za njeno agencijo kot njenim srčnim pospeševalnikom. Javna agencija za knjigo je bila ustanovljena kot družbenopolitično telo, ki naj bi delovalo posredovalno med političnimi telesi (Ministrstvom za kulturo) in civilno družbo. Njen prvenstveni namen je pri tem bržkone bil ovrednotenje in zaščita slovenske knjige v celotnem procesu njenega nastajanja in nadaljnjega življenja. Bila naj bi dobrodošlo sredstvo pri pluralizaciji slovenskega javnega življenja, predvsem kot postavitev finančno organizacijske uteži, ki bi omogočala novim (in posledično vsaj na začetku še malim) založbam, da bi vnesle raznolikost na knjižno prizorišče, obvladano od slovenskih »velikih založb«, ki so v svoji finančni strukturi in družbenoorganizacijski mreži bolj ali manj neposredni rezultat procesa denacionalizacije v slovenskem gospodarstvu. Javna agencija za knjigo je v začetku vestno opravljala to nalogo, v zadnjih letih pa so se pojavile težave. Prednost so imele velike založbe in nekatere bolj ali manj politično izbrane manjše založbe. Pogosto so bila sredstva razdeljena nesorazmerno in neuravnoteženo. Ob standardnih sredstvih, dodeljenih založbam v »nacionalnem interesu«, je pri srednje velikih založbah delež državne finančne podpore založbam, ki deklarirano in celo aktivistično zastopajo eno izmed svetovnonazorskih (včasih celo strankarskih) opcij, trikrat, če že ne štirikrat večji. Treba bo razmisliti o morebitnem povratku Javne agencije za knjigo k izvorom njenega poslanstva: k celostni skrbi za slovensko knjigo in spodbudi ter podpori založbam, ki vsaj na začetku ne morejo konkurirati z večjimi. To seveda pomeni podporo avtorjem in živahni, svobodni ustvarjalnosti.

Z vsem omenjenim je povezana aktualna kriza knjige. Krizo bolj kot »tehnološki« napredek povzroča »pragmatično/tehnična miselnost«. Kakor že omenjeno: v krizi ni toliko knjiga, pač pa navedeni izstop/transcendenco iz vsakdanje realnosti. Tako kot knjiga preseganje vsakdanje realnosti omogočajo tudi drugi »instrumenti« naše civilizacije: gledališka uprizoritev/predstava, predvajanje filma, glasbeni koncert, obisk slikarske galerije itd. Tiskana knjiga, pismenost in branje knjige so zaznamovali nastanek in ustroj naše civilizacije, ob plahnenju religije pa je knjiga kot materialno/simbolna entiteta postala edini vir za preseganje dejanskosti v svetu »umrlega Boga«. Ob sodelovanju številnih dejavnikov se je zahodna civilizacija vse bolj pretvarjala v civilizacijo metafizičnega nihilizma, katerega sklepna faza sestoji iz duhovno/duševnega stanja, ki enostavno knjige v njeni prvotni funkciji ni več sposobno zaznati. Skratka – prepričan sem, da je kriza knjige posledica obče krize, izhajajoče iz filozofsko redukcionistične drže, ki je prevladala v zahodni civilizaciji. Knjiga je izhodišče in simbol za izrazito duhovno izkustvo, ki je seveda že kot tako povsem marginalizirano v sodobnem svetu.

Nekoliko drugačna in bolj razčlenjena podoba se nam pokaže, če se ozremo po krizi slovenske knjige. Ob omenjenih razlogih za recepcijski upad globalne knjige za slovensko knjigo velja, da je njena kriza pogojena s številnimi dejavniki, med katerimi pa prevladujeta predvsem dva (v mislih imam seveda

v prvi vrsti leposlovno zvrst + esejistično, ki sta prvenstvena skrb Javne agencije za knjigo): vsebinsko motivna naravnost slovenskega izvirnega leposlovja in drastični padec v estetski kakovosti tako izvirnega kakor prevodnega leposlovja ter esejistike (pri čemer obstajajo seveda častne izjeme). Konkretnije: slovenska leposlovna knjiga se je od osemdesetih let minulega stoletja (če odmislimo nekaj odstopanj) prenehala ukvarjati z vsebinsko/motivno srčiko, ki je bila tradicionalni duhovni spodbujevalnik njenega obstoja: z eksistencialnim pretresanjem slovenske biti kot njene temeljne ontološke danosti. Drugi poglobitveni vzrok za krizo slovenske knjige tiči v drastičnem padcu njene estetske kvalitete. Knjige slovenskega izvirnega leposlovja in tudi prevodi iz tuje literature so pisane oz. prevedeni v vedno bolj enorazsežni, jezikovno neustvarjalni, leksikalno pavperizirani, slogovno okorni, kompozicijsko nedomiselni slovenščini, za katero velja, da se vse bolj približuje enodimenzionalni jezikovni standardizaciji, ki je značilna za sodobne informacijske medije. Z drugimi besedami: skoraj povsem se je uveljavila neka konvencionalna konformistična slovenščina z edinim namenom medsebojnega sporazumevanja, ki je popolnoma izgubila sleherni stik s kreativnim jedrom jezika. Zaradi vseh omenjenih razlogov, o katerih bi bilo nemogoče poglobljeno razpravljati na tem mestu, je tudi prišlo do drastičnega padca v zanimanju slovenskega bralca za izvirno slovensko ali v slovenščino prevedeno knjigo: slovenska knjiga se je iz tvorca slovenske identitete preobrazila v zanikovalca slovenske identitete ter posledično se bralec ne čuti več eksistencialno povezan z njo. Slovenska knjiga ne obravnava več naše usode, ampak narcisoidno fantazmatiko pisateljevega notranjega sveta, ki ga v veliki večini primerov zaznamuje ista pragmatična instrumentalnost. Pogosto je njegov namen pisati v slovenščini besedila, ki niso več posredovalni dejavniki naših vsebin, ampak poskusi prilagajanja voluntaristični avtorski želji po všečnosti tujim trendom (ki se praviloma pojavijo pri nas z deset ali še večletno zamudo). Ali z drugimi besedami: ta drža je privedla do odtujitve slovenskega bralca od slovenske knjige, ki se je zatem raztegnila na odtujitev od celotne slovenske knjižne tradicije in posledično od lastne narodne biti.

Z drugimi, bolj dramatičnimi besedami povedano: današnji Slovenec sploh ni več »inherentni« Slovenec, pač pa zgolj geografski brezidentitetnež, ki govori nekakšno novinarsko/slengovsko slovenščino in goji celo resentment do lastnega jezika, češ da je majhen in ga s tem ovira pri vstopu v veliki svet. Ta položaj seveda lahko pripišemo deloma tudi tehničnim inovacijam, vendar nikakor ne povsem: pri nas je to posledica tudi same naravnosti naše literature in brezvestnosti avtorjev do lastnega izročila.

Z vsem omenjenim je kajpada tako ali drugače povezano vprašanje digitalizacije oziroma uvajanja takih ali drugačnih tehnoloških nadomestkov za tradicionalno knjigo, ki se s periodično intenzivnostjo pojavlja v naši kulturi. Ti pojavi so filozofsko/kognitivno irelevantni. Digitalizacija knjige, spletne knjige, PDF-ji itd., so instrumentarij, ki ga vsi uporabljamo v svojem vsakdanjem delu. Za slovenskega intelektualca predstavljajo poseben blagoslov, saj omogočajo dostop do knjig (omenjena je bila Gallica), za konzultacijo katerih bi morali prepotovati na stotine, če že ne tisoče kilometrov. Stališče, da digitalizirana elektronska knjiga povratno filozofsko učinkuje na negativni trend recepcije in na kvaliteto nedigitalizirane in neelektrificirane knjige, je napačno. Morda se pretirano ukvarjamo z navajanjem statistik in anket, za katere je vedno vprašanje, kako, kdaj in kje so vodene. Samoumevno je, da morajo biti knjižnice digitalizirane zaradi dostopnosti gradiva, vendar

gre glede tega vprašanja v prvi vrsti za vprašanje infrastrukture, za katero so dolžni poskrbeti drugi državni organi – kakor za gradnjo avtocest, letališč, pomolov itd. Javna agencija za knjigo se mora ukvarjati v prvi vrsti z ustvarjanjem najboljših mogočih pogojev za izhajanje kvalitetnih slovenskih knjig in z medinstitucionalnim povezovanjem, ki odstranja nesmiselne ovire pri recepciji knjige. Predvsem pa mora ohraniti knjigo ne glede na to, ali ima 1000 ali 3 bralce. In s čim večjo mero nepristranskosti (stoprocentna nepristranskost je nemogoča) poskrbeti, da bodo zagledale luč sveta kvalitetne knjige.

V preteklosti se je Javna agencija za knjigo tuptatam pretvarjala v instrument strankarsko/političnega nagrajevanja izkazane predvolilne zvestobe. JAK podpira digitalizacijo in vsakršen ukrep, ki omogoča dostop do knjige, da bi pa to privedlo do duhovnega preporeda pri recepciji, je težko verjetno.

Kakšni naj bodo ukrepi v notranji politiki slovenske knjige? Kakšna naj bo funkcija Javne agencije za knjigo v kontekstu globalne in lokalne krize knjige? Javna agencija za knjigo bi morala imeti predvsem dve funkciji:

- a) obramba tradicionalne oblike knjige v dobi vsesplošne krize;
- b) povezovanje med vladnimi in nevladnimi ter tudi drugimi civilnodružbenimi subjekti pri uresničevanju tega cilja.

Iskanje surogatov za knjigo je v bistvu vedno tudi zloraba ali izguba njene vsebine. Vsebina neke knjige je potemtakem prisotna samo v tisti knjigi. Lahko jo sicer prestavimo drugam, vendar v tem primeru neogibno ni več ista vsebina (dovolj je, da pomislimo pri tem na razne filmske obdelave knjižnih vsebin). Če je le mogoče, je treba ohraniti pri življenju tradicionalno obliko knjige. Ni nujno, da se JAK ozira toliko na kvantitativnost recepcije kolikor na kakovost same knjige. S tem pa se dotikamo druge funkcije, ki bi jo morala odigravati Javna agencija za knjigo: v povezovanju raznih družbenih subjektov bi morala vzpostavljati najboljše mogoče pogoje (od družbenopolitičnih do gospodarskih) za razcvet knjige, predvsem tako, da bi aktivirala javno sfero z namenom aktualizacije knjižnih vsebin.

Gre za prirejanje javnih dogodkov, ki bi morali presegati pavšalne diskusije ali konfrontacije različnih mnenj in stališč. Odpreti bi morali družbena in druga vprašanja, na katera lahko odgovori samo knjiga. V tem pogledu bi lahko bila vloga Javne agencije za knjigo kot nepristranskega povezovalnega družbenega subjekta nenadomestljiva ter odločilnega pomena.

Kakšni bi morali biti ukrepi v zunanji politiki slovenske knjige? Gre npr. za Frankfurtški knjižni sejem. V bistvu gre za vprašanje slovenskih avtorjev in posledično slovenske knjige v tujini, deloma pa seveda tudi za vprašanje vsajanja tujih knjižnih pobud, stvaritev, projektov na naša tla. Tudi v tem primeru bi morala biti vloga Javne agencije za knjigo v prvi vrsti posredovalno/povezovalna. Gre za dve področji delovanja:

- a) Javna agencija za knjigo bo delovala povezovalno in posredovalno pri vzpostavitvi mreže kakovostnih in kvalificiranih prevajalcev v tuje jezike, ki bi jih lahko strateško naravnane založbe kontaktirale in najemale za prevajanje slovenskih del v tuje jezike. Popolnoma neizkoriščen je nadvse bogati prevajalski bazen v našem zamejstvu in zdomstvu. Za mnoge prevajalce iz slovenščine v nemščino, španščino, italijanščino, angleščino, hrvaščino, srbsščino... slovenske založbe kakor slovenske ustanove praviloma niti ne vedo. Tovrstne prevode bi seveda morala Javna agencija za knjigo podpreti s prevajalskimi štipendijami in drugimi podobnimi spodbudami. To bi bila seveda velika čast in obogatitev za naše skupnosti v zamejstvu in zdomstvu, na katere se emonocentrična urbano samozagledana slovenska kultura vse manj ozira;
- b) ob prevajalski mreži bo morala Javna agencija za knjigo tudi vzpostaviti kooperativno mrežo tujih in domačih založnikov, ki bi predstavljala platformo za vsestransko sodelovanje in kot stična točka povezovala raznorodne prepletajoče se interese. Seveda je pogoj za vse to izhodiščna strateško ocenjevalna odločitev o tem, kateri avtorji in dela so, da se tako izrazim, v slovenskem »nacionalnem interesu«.

Dandanes zelo pogosto slovenske založbe ali netransparentne mreže interesov, ki jih tkejo razni kulturni tajkuni, promovirajo avtorje, ki so povsem irelevantni že pri nas doma, kaj šele v tujini. Najprej bi morali selektivno predstaviti naše klasike, pri čemer so najkvalitetnejši predvsem moderni klasiki. Nato bi bilo treba opraviti rigorozno oceno in selekcijo sodobnega pisanja na naših tleh. Eno od področij, ki je glede tega pri nas malodane povsem neraziskano, je sistematično preučevanje predvsem tujih obmejnih srednje velikih založb, ki bi bile lahko odlične posredovalke naše literature v tujini.

Navzlic katastrofalnim napovedim o marginalizaciji besednega ustvarjanja v sodobnem svetu imata slovenska literatura in slovenski pisatelj še vedno relativno pomembno javno vlogo, oblikujeta javnost in s svojim aktivizmom tudi odločno posegata v samo srčiko političnega življenja. Dovolj je, da pomislimo na predvolilno medijsko hujskaško mašinerijo, ki jo, tudi prek pisateljev, ki so bili s strani nekaterih strank izdatno finančno ali kako drugače preskrbljeni, sprožijo progresivne stranke in njihova gospodarsko/politična ozadja. Beseda slovenskega pesnika, čeravno prepogosto neuravnovešena, nedvomno vsaj na emocionalni ravni vpliva na javno mnenje na naših tleh. Gre seveda za zelo kočljivo vprašanje, ki ga je težko načeti. Lahko bi začeli z ugotovitvijo, da podoba, ki jo navzven kaže dandanes najglasnejša slovenska kultura, ni v skladu z realnostjo. Že sama glasnost najglasnejših je zgolj odraz tega, da imajo dostop do kanalov izražanja, do katerih drugi nimajo dostopa. Zatiskati si oči pred tem neizpodbitnim dejstvom in se zatekati v tehnicizme bi bila usodna napaka: ob vseh že omenjenih je eden od razlogov za krizo sodobne slovenske kulture in njene knjige pomanjkanje poliloškega pretoka mnenj in stališč, brez katerih kultura ne more preživeti.

Kot piše sodelavec JAK: "Slovenska kultura je prava gluha loza, statična tavitološka kultura vkalupljenih demagoških strdkov, ki so si zagotovili primat tako, da so vsem ostalim siloma preprečili, da bi argumentirano spodbijali njihove idejne temelje. In seveda, kot taka je tudi za bralca ali

poslušalca povsem neprivlačna in nezanimiva. Sam menim, da bi morda lahko Javna agencija za knjigo s tem v zvezi nekoliko odstopila od svojega ožjega delokroga in prevzela posredovalno/povezovalno vlogo tudi pri prirejanju okroglih miz, srečanj, TV soočenj v zvezi s knjigami, ki burijo našega duha in še vedno obstajajo v naši kulturi. V tem smislu bi morala spodbujati tudi slovenski stanovski pisateljski organizaciji, ki sta se žal popolnoma odvrnili od svojega poslanstva in postali trdnjavi anahronističnega enoumja, pouličnega biciklističnega hujskaštva, inkvizicijski uvajalki cenzure in groteskni pobudnici povsem nesmiselnih delovanj. Javna agencija za knjigo bi lahko v zvezi s tem odigrala odločilno in blagodejno vlogo rahljalca družbene napetosti in bi s tem prispevala k narodnemu prepородu, ki postaja iz dneva v dan bolj nujen.“

Z oživitvijo javne sfere in s prepородom slovenske kulture je neposredno povezana tudi depolitizacija Javne agencije za knjigo. Tudi v tem primeru gre za vprašanje, ki je nadvse kočljivo, ker je objektivno težko opredeliti, kaj je in kaj ni politika. Zato bi bilo nemara najustreznejše izhajati iz poskusa definicije, kaj je kultura (v tem primeru slovenska kultura) in kakšna je posledično seveda vloga knjige v sami kulturi. Glede tega vprašanja bi bilo nemara najidealnejše poskusiti poiskati nek skupni imenovalac, ki bi bil sprejemljiv za vse zainteresirane akterje. Po vsej priliki bi bilo bržkone najbolje opredeliti nek korpus ali kanon, okrog katerega bi se soglasno prepoznavalo in bi bilo sprejeto tisto »najboljše, ki je bilo kdaj ustvarjeno, ki odraža našo samopodobo in ki vzvratno vpliva na naše ustvarjanje in bivanje«. Priznam, da je to zelo zahtevna naloga, vendar ravno postopna erozija tega epistemološko/emocionalnega korpusa vodi v fragmentacijo interesov, kar je eden od vzrokov za partikularno prilastitev kulture s strani centrov politične moči. Kulturna politika bi morala pač poskusiti odgovoriti na vprašanje, kaj prispeva in kaj ne prispeva najprej k preživetju, zatem pa tudi k razmahu omenjenega duhovnega jedra. V zvezi s tem bi bilo treba voditi najširšo javno razpravo o tem, ali je poudarjanje nekaterih kulturnih vidikov kakorkoli koristno v ta namen. Iz sinteze, ki bi bila posledica poliloške razprave, bi lahko nastale neobhodno samonikle strategije, ki bi določale prednost nekaterih kulturnih vidikov pred drugimi, bolj sekundarnega značaja. Vprašanje namreč je, ali nekatere »kulturološke« prakse ali ustaljeni prijemi kulture zavračanja (denimo – dekonstrukcija) koristijo slovenski kulturi doma in po svetu, s tem pa tudi ali koristijo slovenski knjigi. Zato mislim, da bi v tem primeru tudi v Javni agenciji za knjigo morda kazalo uvesti nekakšno spremembo fokusa, morda opustiti tradicionalno globalne sociologistične prijeme in jih zamenjati z bolj etnosociološkimi ter s tem doseči vsaj minimalni konsenz v zvezi s tem, kaj koristi in kaj škodi slovenski kulturi.

V razpravah pred nastankom tukajšnje strategije je že bilo govora o mehanizmih za uvajanje zasebnega kapitala v slovensko založništvo, še posebej pri malih in srednjevelikih založbah. Uravnoteženje državnega in zasebnega kapitala lahko kljub majhnosti zasebnega vsaj minimalno osvobodilo slovenski knjižni trg ter odprlo vrata mnogim doslej še nepreizkušnim pobudam in prijemom. Konkretna vloga Javne agencije za knjigo bi morala v tem pogledu biti predvsem posredniško/povezovalna, saj gre za organ, ki že zaradi svoje funkcije seveda ne more najemati zasebnih kapitalistov. Zato menim, da bi glede tega vprašanja Javna agencija za knjigo lahko nagovorila Ministrstvo za kulturo, naj sestavi posvetovalno ekipo gospodarstvenikov, pravnikov in založnikov/kulturnikov, ki bi izoblikovala strategijo za pritegnitev domačih in tujih vlagateljev na

slovenski knjižni in tudi kulturno/medijski trg. Pri vsem tem se moramo seveda zavedati, da gre za omejen trg, ki ne more prinašati veliko dobička. Zato bi bilo po vsej priliki k tej pobudi treba pristopiti z drugimi instrumenti (davčnimi olajšavami denimo itd.). Glede tega vprašanja je vloga Javne agencije za knjigo omejena, saj bi šlo predvsem za dialog, ki ga morata vzpostaviti Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za finance. Vendar ob ustrezno izoblikovani strategiji bi bila vsaj vzpostavitev tega dialoga mogoča. Slovenska kultura in posledično slovenski knjižni trg potrebuje predvsem sprostitev potlačenih ustvarjalnih energij, ki so ostale vse doslej neizkoriščene. Ideološka in institucionalna zadržanost sodobne slovenske kulture dušita ustvarjalnost tako posameznikov kakor skupin. Izločevalnost in izključevalnost, ki sta posledici naravnost nedostojnega in neprikritega privilegiranja nekaterih izrazito ideološko obarvanih kulturnih dejavnikov pri nas, neposredno vodi v funkcionski nepotizem in strukturno negativno selekcijo, ki spreminjata kulturo v vulgarni instrument boja za oblast. Delna privatizacija kulturne sfere bi lahko ponudila kreativnim posameznikom in skupinam možnost, da razvijejo svoje zamisli in s tem prispevajo temu, za kar je celotna naša kultura pozabila, da je njeno dobro: preporod in razcvet slovenske kulture kot srca slovenskega naroda.

Z utečenim pojavom izločevalnosti in ne z abstraktnim uvajanjem ideološke konfrontacije je povezana tudi prekarizacija slovenskega kulturnika, ki je deloma posledica same marginalizacije kulture v sodobnem svetu. Gre za domnevno konfliktne, v resnici pa umetno ustvarjene dihotomije med vlado na eni strani in nevladnimi organizacijami na drugi. Ta umetelni, s šepavim historicizmom ideološko podkrepjeni spopad, temelji na izkrivljenju realnosti, ki se kaže v redundantnem obrazcu: desničarsko/kapitalistično/klerikalna vlada nasprotuje liberalno-socialistični/protekcioniistični/svobodoljubni nevladi. Iz tega intelektualno ničvrednega zmazka progresivne sile v slovenski kulturi izvajajo pojav prekarnosti v slovenski kulturi, ki je v resnici povezan z vrsto drugih dejavnikov, vendar pa bi jih bilo tule nemogoče navesti. Progresivni kulturniki vidijo samo lastno (domnevno) prekarizacijo, osemdesetletne kronične prekarnosti svojih neprogresivnih kolegov v razponu tega časovnega obdobja niso opazili, predvsem zato, ker jih zaradi njihove neprogresivnosti nimajo za svoje kolege. Sam menim, da so te barbarske in trogloditske prakse nekaj, kar si ne zasluži niti več oznake balkanoidnosti, saj so glede tega vprašanja razmere marsikje na Balkanu neprimerno boljše kot v Sloveniji.

Eden prvih korakov Javne agencije za knjigo - vsaj po obdobju frankfurtske vročice, torej v letih 2024-2026 - bi morala biti korenita analiza samega pojma družbenega pojava kulturniške prekarnosti. Temu bi seveda morala slediti ustrezna strategija, ki naj bi poskušala vzpostaviti ravnovesje med nujno prekarnostjo položaja pisatelja (vsak ustvarjalec mora biti do neke mere prekaren) in nacionalnim interesom, ki se uteleša v njegovih stvaritvah. Posledično bi bilo nemara ustrezno ustanoviti nekakšno posvetovalno službo ali vsaj kontaktno osebo, ki bi avtorjem v brezupnem položaju pravno in tudi sicer svetovala ter jim predvsem dala vedeti, da jih slovenska kultura ni brezbrizno prepustila neljubi usodi, ki jo najčešče krojijo izrazito nekulturniški dejavniki.

Nekaj splošnih ugotovitev, ki bodo seveda v okviru sodobne slovenske kulturniške scene zvenele anahronistično: kriza slovenske kulture je ta hip neprimerno globlja od njene navidezne zunanje

stihije, saj njene korenine segajo globoko do njenega ontološkega bistva; slovenska kultura bo prebrodila omenjeno krizo in dosegla tudi mednarodno priznanje (ki bo zaradi naše obrobnosti vedno parcialno), če bo ponovno našla svojo identiteto ter s tem spet ujela korak s sočasnostjo kulture zahodne civilizacije, saj vodilni svetovni filozofi trdijo, da bo ravno vprašanje identitete (predvsem na individualni ravni – kaj je jaz?) ključno filozofsko vprašanje 21. stoletja; pri tem se bo morala odvrniti od suicidalnih samoizpodjedanj, ki jih poraja naš še nepozdravljeni manjvrednostni kompleks. Nujno bo revitalizirati neizčrpno bogati emocionalno/moralni korpus našega izročila, seveda selektivno in z novega, času primerne zornega kota.

4. Temeljna načela in usmeritve

Strategija JAK za obdobje 2022-2026 povzema izkušnje iz let 2020 in 2021, ob tem se posveča novostim, ki označujejo spremenjene, večinoma izboljšane kulturne razmere, povezane s finančno politiko Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. V tem dokumentu je poleg tekočih in bližnjih nalog več idej in predlogov za prihodnost.

Med drugimi izzivi so tu predvsem:

- izziv gostovanja Slovenije na Frankfurtskem knjižnem sejmu 2023 in na Bolonjskem knjižnem sejmu 2024, obakrat kot "častna gostja",
- digitalizacija področja knjige,
- podpora raziskovanju bralnih navad, spodbujanje branja in kupovanja knjig,
- oživljanje kvalitetne kulturne razprave, izboljšanje (reforma?) intelektualnega (spo)razumevanja;
- premislek o medijski brezbriznosti in politični selektivnosti v zvezi s književno produkcijo in spodbujanje medijske knjiž(ev)ne kritike;
- modernizacija/debirokratizacija poslovanja JAK:

Strategija mora najprej prepoznati in po možnosti definirati značaj državne podpore kulturni oz. knjižni produkciji v Sloveniji. Slovenija po zgledu drugih demokratičnih držav finančno podpira knjige, založbe in avtorje, vendar spodbuja in jamči za samostojnost/neodvisnost omenjene proizvodnje. Država (Ministrstvo za kulturo) nima niti namena niti pravice presojeti usmeritve oz. kakovosti te proizvodnje, ampak je za to ustanovila ustrezne mehanizme, kot je JAK. JAK deluje v imenu državne kulturne politike, vendar zagotavlja "primerno razdaljo" med financerji in financiranimi avtorji, založbami in drugimi deležniki na področju knjige.

JAK spodbuja knjižno proizvodnjo v slovenskem jeziku, ki je usodnega pomena za preživetje slovenskega naroda in ki brez državne podpore ne more funkcionirati, kot funkcionirajo jeziki narodov velikega števila pripadnikov (angleščina, nemščina, francoščina ...). Slovensko knjiž(ev)no tržišče je tesno, vendar morajo biti njegovi udeleženci enakopravni z udeleženci kulturnega življenja večjih narodov.

V zadnjih letih se je proizvodnja knjig povečala in dosegla visoko raven, kar je tudi zasluga JAK. Na strani ponudbe – tudi po zaslugi subvencij, štipendij in podpore JAK – ni večjih problemov, glavni problemi pa so pri povpraševanju oz. recepciji knjig. V Sloveniji bere knjige vse manj ljudi, kar je treba (in mogoče) popraviti. Strategija navaja nekatere mehanizme, s katerimi bo mogoče okrepiti in izostriti bralne navade na Slovenskem. K temu lahko prispevajo nove tehnološke rešitve. JAK posveča veliko pozornost digitalizaciji, e-knjigam, zvočnim knjigam in različnim novim prijemom v založništvu, na spletu itn.

JAK je v zadnjih letih pridobivala vse več denarnih sredstev za promocijo pisanja in branja, ki je v marsikaterem pogledu zanemarjeno. Mislim na knjiž(ev)no kritiko, na pomanjkljivo pozornost medijev, posebno TV. JAK se zaveda, da je področje knjige in nasploh kulture eno tistih, kjer so državne pomoči oziroma stimulacije dovoljene v skladu z načeli Evropske unije pod jasno določenimi pogoji, saj je ohranitev in razvoj kulturne raznolikosti njen cilj. Pri tem ne gre samo za pomoč založništvu (s subvencioniranjem), temveč celotnemu področju knjige.

Koncept neposrednega podpiranja založništva je le eden od mogočih; drugod so uveljavljene pomoči prek odkupov, kar načeloma zagotavlja jasnejšo pomoč kvalitetni knjigi, saj je takšna pomoč očitneje ciljna in kvalitativna; predvsem vzpodbuja vse založnike k večji aktivnosti na trgu. Vendar to nikakor ni problem vseh založnikov na Slovenskem; za mnoge je problematična povezanost distribucije in založništva, saj distributer, ki je hkrati tudi založnik, favorizira svoje edicije. (Podobno je stanje v Italiji.)

Iz povedanega izhaja, da je pri vseh posegih treba biti premišljen; delovati je mogoče samo na podlagi zanesljivih analiz položaja, saj je v zadnjem desetletju pri založništvu prišlo do nerazveseljivih sprememb. Popoln prehod na podporo kvalitetni knjigi z odkupi – torej na sistem, kakršen je uveljavljen na Hrvaškem – bi utegnil voditi do določenega povečanja cen, kar pa bi položaj vsaj začasno zagotovo poslabšalo. Založništvo na Slovenskem pa zasluži takojšnje izboljšanje položaja. Problemi so slej ko prej rešljivi le celovito, z intenziviranjem bralne kulture in književne potrošnje. To pa je mogoče storiti samo s povezovanjem naporov na celotnem področju knjige ter vzgoje in izobraževanja ter splošnim dvigom blaginje.

JAK je začela pridobivati sredstva tudi iz drugih virov, ne samo državnih, vendar je tu še veliko neizkoriščenih možnosti. JAK mora zato tudi na tem področju prevzeti pobudo in spodbujati spremembe. Po eni strani to lahko dela s spodbujanjem primerne zakonodaje (z olajšavami za vlagatelje na področju knjige), po drugi s spodbujanjem povezovanja zasebnih ustanov. Za to niso